

Reho Ramčilović

I KAMEN JE ZAPLAKAO

Sjedim u bašči, pijem kahvu, sve je zanosno, bujno, rascvjetano. Uspomene naviru, kao talasi vjetra koji njišu grančice pune behara; latice bijele slijeću na travu čineći bajkovit prizor koji me razveseli, kao da sam dijete. Proljeće puklo svom žestinom i ta razigranost me presiječe iznenadnim sjećanjem na događaj koji je potresao cijeli bihorski kraj...

Tog aprilskog dana devedeset i neke, proljeće je kasnilo, snijeg se tek počeo topiti sa obližnjih brda i planina Vlahovi i Golubovac. Rijeka Popča hrupi, zamuti se kao oranje, prepolovi svoje korito, a valovi pjenjušavi valjaju stabla, kamenje i crkotinu, kao da je smak svijeta.

Po selima se pričalo da toliko vode niz dolinu ne pamte ni najstariji Bihorci. Sedmi dan od povodnja, sunce grahnu iznad Đuđa, prosu toplinu, a voda se povuče u korito rijeke. Njive i livade se suhnuše i ozelenješe. To izmami djecu da se poigraju polivadama.

Dozivajući jedno drugo, na poljani pored rijeke, brzo se okupiše i učenici petog razreda petnjičke škole. Sunce je zamicalo iza gajeva. Loptu su donijeli blizanci, sinovi Esada i Enese. Nova lopta skakutala je od noge do noge i pojačavala graju: "baci ovam, daj, gol je, nije gol..." Kraća rasprava i opet se loptanje nastavlja. Zaneseni igrom, nijesu osjetili da suton prekriva Petnjičku dolinu, ali se neko dosjeti: "Ko prvi da gol, pobjednik je, i idemo kući."

Jasmin uzima loptu, šutira slobodan udarac, ali tako nespretno, pa ona upade u nabujalu rijeku. Sva djeca pohriše za njom, trče obalom, želeći da je uhvate, pokušavaju granom da je dotaknu, da je usmjere ka obali, ali talasi je sve više odnose ka sredini rijeke. Lopta pluta nizvodno.

Sead, vlasnik lopte, najuporniji je od svih, blizu je nje, no ona mu se ne da, pa ne da, nose je talasi sve brže, praćaka se po vodi, bjelucka kao da je riba, koja izvodi svoje akrobatske vještine. Seada prati brat blizanac Suad, bodri ga, vjerujući da će dohvatiti loptu.

Neopaženo, suton se sve više spušta, sunce se poodavno

zaklonilo za brdo Korački krš, tama sve jače grli krošnje drveća, uvlači se u bihorske domove i doline, skoro se ništa ne vidi. Petnjički đaci još se čuju, dozivaju se i jure uz rijeku, a braća blizanci su najbliži lopti.

Ne obazirući se na podmuklost rijeke, Sead se zanese, gotovo da uhvati loptu, i upade u vodu. Talasi ga dočepaše i zajedno sa loptom odvojiše od obale i njegovih drugara. Dok je plutao niz rijeku, studeni, mutni talasi ošinuše svom žestinom Seada, on poče zapomagati: „Ne dajte, drugovi, ne daj me, brate Sule, davim se!“ Đaci ga uzastopno prate, hrabre, al' niko da se usudi da skoči u vodu i da ga iz nje otrgne. Brat Suad pruža mu drvo da se za njega zakači, no haira nema. Uvidje Suad da druge pomoći nema, pa zavika: „Izdrži, brate, evo dolazim da ti pomognem!“ Baci se u vodu, dohvati brata za ruku, uhvatiše se čvrsto jedan za drugog i nastaviše da se bore sa hladnim talasima rijeke. No, uzburkani valovi ih povukoše u dubinu i poniješe nizvodno.

Ubrzo se nađoše u vrtlogu, zajedno sa loptom. Najednom, lopta se udalji od dječijih glavica, izgubi se u talasima, u mutnini vode. Malo kasnije voda jednog, pa drugog dječaka, ponese iz vrtloga niz rijeku. Drugovi su ih dovde pratili, ali se oni izgubiše, otploviše niz korito rijeke, te se tu izgubi i zadnja nada. Plačući što glasnije mogu, djeca dozivaju da im neko pritekne u pomoć. Za tren okupi se veliki narod, odliježu nerazgovjetni glasovi, stapajući se sa hukom rijeke. Jedan starac glasno viče: „Bože, pomози, šta bi ovo, gdje su upali, gdje ste ih zadnji put vidjeli, kako ranije ne zvaste...?“ I tako u nedogled.

Narod se gomilao oko rijeke, uporni motkama pretražuju po vodi, u udubljenjima, tražeći tijela dječaka. Žene se hvataju za glavu i uglas viču: „Ne daj Bože, spasi Bože, šta bi ovo ljudi, grehote velike, gdje baš njima to da se desi...“

Tamni jorgan je sve više zaklanjao nebo, ništa se ne vidi, al' traganje se nastavlja, pretražuju ljudi svaki zavoj, svaki vir, u nadi da će pronaći dječake.

Nedaleko od gungule, začu se drhtavi glas: “Evo ga jedan od braće, pomozite mi da ga izvučemo iz vrtloga...” Brzo mu pristigoše u pomoć, izniješe na obalu tijelo prekriveno muljem, polegoše ga na zemlju bez znaka života.

Tuga odjekuje do neba. „Ove tragedije, majko mila, ove žalosti,

ove muke, ovo je mnogo za cio Bihor, a ne za jadne roditelje što ostaše bez svoje djece“, šaputao je starac, naslonjen na štap.

– Noćas će i kamen zaplakati i ptica u gori, riba u vodi... Vidite, i nebo plače - čuše se riječi starog Nura. - Ovakva tragedija se ne pamti u našem kraju...

Čuje se samo huk rijeke i ropac naroda, jauk, kao da cio bihorski kraj gori. Otac utopljenika, iznemogao, pobjlijedio kao mrtvac, jedva se na noge drži, priđe sinu, pomilova ga, poljubi, pa ga bolno upita: „Sine Seade, gdje ostavi brata, što ga ostavi u mutnoj vodi, on tebe nije ostavio, skočio je da ti pomogne, da bude uz tebe, eto, da zajedno i u smrt odete...“

Rijeka Popča huči svom silinom jezivo ječi, preuzima glasove uciviljenog oca i drugih koje je obuzela tuga. Noć pritiska tamom petnjički kraj, kiša sve jače lije, nada da se i drugi dječak pronađe, sve je manja. Kolona se sprema da pođe kući žalosnog oca Esada i majke Safije. Uporni Rahman ne posustaje, pretražuje po rijeci, pa odjednom, iz sveg grla viknu: „Ovamote se, bre, evo ga izgleda i drugi brat!“

Priskočiše mu u pomoć najhrabriji i uz veliku muku, iz pjenušavog vira hladne rijeke iščupaše beživotno tijelo dječaka. “Nema mu spasa”, otpuhnu mjesni ljekar.

– Bože, pomози, Bože, daj sabora, ovo se preboljeti ne može - odzvanjalo je kroz plač i jauk.

– Bože, kako ti ne bi žao da ova dva mladića prerano odu sa ovog svijeta, noćas će i kamen zaplakati za njima...

Napokon, povorka sa blizancima na nosilima, krenu njihovoj kući, da poslednju noć budu zajedno, sa majkom i ocem. Tiha povorka vijuga putem, duga je i crna, kao da se oteгла crna aždaja. Svi su se plašili susreta majke Safije sa sinovima, tek je stigla iz beranske fabrike. Na iznenađenje svih, ona se pojavi na kućnom pragu, baci pogled po narodu, pa zavika:

– Hajte, bujrum, što stojite? Uvedite moje sinove, moje heroje, da noćas budem sa njima, a sutra ću ih spremiti na njihov posljednji put do vječne kuće. Noćas hoću da ih se dobro raželim, da ih izgrlim i izljubim.

Hajde, Esade, uvedi narod i naše sinove u kuću, vidiš da su ozebli, pokisli, budi i ti junak, kao što su naši sinovi...

– Halal ti bilo, Safija, halal ti, ponosna majko, to je junaštvo! - ču se prodorni glas iz naroda. Drugi promrmljaše:

– Što će, jadnica, mora da su je nakljukali tabletima, tek će sutra vidjeti što je snašlo...

Uniješe braću blizance u sobu u kojoj su i spavali, da budu još večeras zajedno, da im ne bude neobično pošto su zajedno rođeni, rasli, učili, eto - zajedno će i u crnu zemlju. Svako ko se pomoli na vrata pogleda ih, vrisne, pa pobjegne vani, a majka se ne pomiče, sjela među njima, nešto im priča, miluje ih, ljubi i suzama zaliva. Na momente, odvažno, ponosito zbori:

– Sule, neka ti je halal mlijeko moje, sav trud i neprespavane noći, kad nijesi izdao svog brata Seada. Žrtvovao si se da mu pomogneš, da ga spasiš, dao si i svoj život za njega. Neka si to uradio, halal ti bilo, tako se brat za brata bori, sa bratom u nevolji je časno i na Ahiret poći. Na ove Safijine riječi, jecaji se uskovitlaše, kao da će nebo da otvore. U kući, i oko kuće je kao u košnici, narod prilazi, tuga gospodari, pruža se ruka i riječi utjehe uciviljenim roditeljima, ako se može ikakva utjeha dati. Olovnu noć odagnaše zraci sunca, zora već puca, najavljujući dan koji će se vječito pamtiti. Majka Safija ljubi svoje sinove, pa kroz plač priziva:

– Ustajte, moji sinovi, moji sokolovi, zakasnićete u školu, časovi samo što nijesu počeli, i drugovi vas tamo čekaju...

Otac Esad, samo suze lije, pa i on moli:

– Hajte, ponosi moji, da vas babo danas posljednji put opremi i isprati na put ka vječnoj kući. Budite i na tom svijetu zajedno, a ja ću vas u srcu i duši nositi sve dok ne dođem kod vas...

Svanulo je sunčano, aprilsko jutro, sunce mami cvrkut ptica.

Ispred Esadove kuće narod kao da nije ni odlazio, pristižu muškarci i žene iz udaljenih mjesta, čak i rođaci iz inostranstva, prijatelji i poznanici.

Sunce na nebu odskočilo, podne je već, začu se glas imama petnjičke džamije: **Allahu akbar...** Vrijeme je podnevnog namaza, molitve. Efendija na kraju pozva džemat da pristupi klanjanju dženaze

stradalim blizancima. Prvo se klanja Seadu, pa Suadu, grobna je tišina i samo se čuje poneki uzdisaj i šum klanjača koji uče dovu. **El fatiha** prozva efendija, i svi podigoše dlanove prema nebu, da milost traže za braću blizance...

Alahovu milost prizivale su i ručice đaka petnjičke škole na čelu sa svojom razrednom. Jedna od drugarica iz odjeljenja, pozvana je da se obrati. Sva drhteći, isprekidano, ali jasno, izgovaralaje:

– Dragi naši, Seade i Suade, dragi naši drugari, braćo... Hrabrost sam prikupila po uzoru na vas, da vam u nevjerici kažem: do juče smo se zajedno igrali, učili, smijali se i smišljali razne šale, a vi ste svojom vedrinom i duhovitošću u tome prednjačili i činili naš život u školi zabavnijim. Maštali smo i o tome što ćemo da budemo kad odrastemo. A danas, svi su došli da se sa vama posljednji put pozdrave, da vas još jednom vide. Svi su nesrećni, uplakani, što idete nekom tamo drugom svijetu. Mi to ne razumijemo, jer nikad nećete nestati iz naših srca, života i sjećanja... Vaši drugari iz petog dva.

Lelek i jecanja prekrivali su riječi ostalih govornika.

Duga povorka protegla se ka mjesnom groblju, čini se da je bijeli svijet došao, da niko kući nije ostao. Svi su stigli da isprate Seada i Suada do njihovog vječnog boravišta. U ušima su odjekivale roditeljske riječi: “Sine Seade, sine Suade, hajirli vam put, neka vas Bog sada čuva i vidi, a brzo ćemo i mi za vama.” I sve tako do mezarja sa dvije humke, sa zemljom koja će prekriti tabute dva tek procvjetala cvijeta. Na tren kao da se stopiše sa cvijećem koje su donijeli njihovi drugari iz škole. Vjetar pirnu, cvjetovi se zanjhaše... a i oni će uskoro uvehnuti.

Mnogi su slutili da će od tuge uvehnuti i roditelji blizanaca. No, često nije kako je rečeno, već kako je suđeno. Poslije četiri godine tuge i čežnje, Allah, njemu fala, obradova Esada i Safiju, dobiše opet blizance, ali ovoga puta sina i ćerku. Dadoše im lijepa imena: Sead i Suada. Ponovo se kuća oveseli, na lica roditelja se vratiše osmijesi, ču se žagor u kući i oko kuće...

Ovim prinovama obradova se bihorski dunjaluk, svako je došao da im čestita i poželi bliznadima dug i srećan život. Ponovo je sunce zasijalo njihovom baščom. Brat i sestra, bliznad, igraju se sa roditeljima, koji vješto potiskuju bol za onim izgubljenim blizancima.

Rijeka i dalje teče pored njihove kuće, samo je mirnija i bistrija nego ikad ranije.